

Tobaks- konventionen



**... från
individens livsstil
till samhällets
ansvar ...**

ANDRA UPPLAGAN

Ny reviderad upplaga,
ISBN 978-91-639-6403-9
© Tobaksfakta – oberoende tankesmedja
Skriften kan laddas ned via www.tobaksfakta.se

Vänligen kontakta Tobaksfakta för tillåtelse
att reproducera delar av skriften.

Adress: Tobaksfakta – oberoende tankesmedja
Box 738, 101 35 Stockholm
E-post: tankesmedjan@tobaksfakta.se

Ansvarig utgivare: Ewy Thörnqvist
Texter: Margaretha Haglund och Helene Wallskär
Foto: Bosse Johansson
Grafisk form: Anders Henning
Typografi: rubriker Futura Std, brödtext Minion Pro 11/13
Papper: inlaga Arctic Matt 130 g, omslag Arctic Matt 250 g
Tryck: offset, Ineko, Stockholm, januari 2018

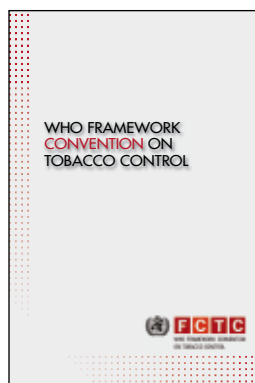
Innehållsförteckning

Introduktion	5
En konvention som flyttat fokus	6
Tobakskonventionen, hållbar utveckling och mänskliga rättigheter ...	14
Tobakskonventionen – en översikt	20
Tobaksindustrin ska hållas utanför folkhälsopolitiken (om artikel 5.3)	28
Tobakspriser och -skatter ska höjas (om artikel 6)	32
Alla ska skyddas mot passiv rökning (om artikel 8)	36
Produkternas innehåll ska regleras och allmänheten informerar (om artiklarna 9 och 10)	42
Förpackningar måste varningsmärkas (om artikel 11)	46
Alla har rätt till kunskap om tobak (om artikel 12)	50
Stopp för all reklam och sponsring (om artikel 13)	54
Tobaksavvänjning till alla som vill (om artikel 14).....	58
Sverige och tobakskonventionen (om vad vi gjort och vad som är kvar att göra)	62
Bilaga: Förteckning över tobakskonventionens 38 artiklar	72

The WHO Framework Convention on Tobacco Control har översatts till svenska och getts ut av utrikesdepartementet som nummer 53 i publikationsserien Sveriges internationella överenskommelser:

Världshälsoorganisationens ramkonvention om tobakskontroll, Genève den 21 maj 2003.

Kan laddas ned på <http://www.regeringen.se/rattsdokument/sveriges-internationella-overenskommelser/2008/01/so-200853/>



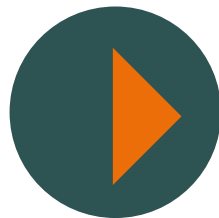
Introduktion

Tobak dödar uppåt hälften av sina användare. I Sverige dör 12 000 människor varje år på grund av tobaksbruk. Ytterligare cirka 100 000 insjuknar i tobaksrelaterade sjukdomar. I hela världen orsakar tobak över 7 miljoner dödfall per år. I den siffran ingår de cirka 900 000 som dör på grund av passiv rökning.

Tobaksbruket och tobaksproduktionen leder också till enorma miljöskador och samhällskostnader och hindrar socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar utveckling. Att steg för steg minska tobakskonsumtionen är nödvändigt för att nå FN:s 17 hållbarhetsmål i Agenda 2030. Det gäller samtliga mål och inte minst mål 3 om en god hälsa för alla och mål 12 om hållbara konsumtions- och produktionskedjor.

Världshälsoorganisationens ramkonvention om tobakskontroll, tobakskonventionen, handlar om hur världens länder tillsammans ska kunna hejda tobaksepidemin och utrota lidandet, dödligheten och övriga skador i dess spår.

I den här skriften får du bekanta dig närmare med tobakskonventionen som är världens första FN-konvention om en hälsofråga. Det här är den andra, reviderade, upplagan av skriften. Några av avsnitten berättar om tobakskonventionens tillkomst, huvuddrag, syften och historik. Det finns också ett särskilt avsnitt om tobakskonventionens samspel med andra internationella konventioner och med FN-målen för hållbar utveckling. Även Sveriges arbete med tobakskonventionen beskrivs i ett eget avsnitt. Dessutom har vi valt ut nio konventionsartiklar och beskriver dem och tillhörande riktlinjer på ett mer fördjupat sätt. Vi vill stimulera arbetet med att genomföra tobakskonventionen i vårt land och hoppas att skriften ska bidra till att göra tobakskonventionen både mer känd och mer använd.



En konvention som flyttat fokus

Mellan 2008 och 2014 räddade tobaksförebyggande lagar och andra tobaksförebyggande åtgärder 22 miljoner liv i sammanlagt 88 länder. Åtgärderna fick 53 miljoner människor att sluta röka och många av dem slapp dö i förtid av rökning.¹

De miljontals räddade livesn är ett tydligt mått på framgångarna för *Världshälsoorganisationens ramkonvention om tobakskontroll* (*The WHO Framework Convention on Tobacco Control*), eller kort och gott tobakskonventionen. Den började gälla 2005 och hittills (december 2017) har 181 av världens länder anslutit sig till, ratificerat, den. Sverige ratificerade 2005.

Fakta

WHO Framework Convention on Tobacco Control har på svenska översatts till Världshälsoorganisationens ramkonvention om tobakskontroll. Med ”tobakskontroll” menas det vi annars vanligen kallar tobaksprevention – lagreglering, tillsyn och andra samhällsåtgärder för att minska tobaksbruket och den passiva rökningen. Med tobak menas tobakskonventionen all tobak, alltså även sådan som man inte röker, exempelvis snus.

Nytt fokus

En av de saker som är så viktiga med tobakskonventionen är att den har flyttat fokus i tobaksfrågan *från* individens livsstil *till* samhällets ansvar och möjligheter. Den har förtydligat att tobak är en hälsopolitisk fråga och inte en individuell moralfråga. Tobakskonventionen har också riktat ett obarmhärtigt ljus på tobaksindustrins taktik för att få tobaksanvändningen i världen att fortsätta.

... från individens
livsstil till samhällets
ansvar ...

1. David T Levy, Zhe Yuan, Yuying Luo, Darren Mays. *Seven years of progress in tobacco control: an evaluation of the effect of nations meeting the highest level MPOWER measures between 2007 and 2014. Tobacco Control, Dec 2016.*

Fokusskiftet innebär att ingen beslutsfattare längre kan behandla den tobaksrelaterade ohälsan och dödligheten som beklagliga effekter av individens fria val. Det har blivit ännu mer uppenbart att tobaksfrågan handlar om politik och att lagstiftning och annan reglering är nödvändiga i folkhälsoarbetet mot tobak.

Fakta

En internationell *konvention* är en juridiskt bindande överenskommelse mellan länder. Även regionala sammanslutningar som t.ex. EU kan vara med i en sådan överenskommelse. Några mer kända konventioner är konventionen om barnets rättigheter och konventionen om mänskliga rättigheter.

En *ramkonvention* är en typ av konvention där parterna är överens om ett bestämt mål samt om en ram för de insatser och strategier som ska genomföras för att nå målet. Artiklarna i en ramkonvention lämnar stort utrymme att formulera sina egna lagar och insatser på det sätt som passar det egna landet bäst. Trots att en ramkonvention lägger ett golv för vilka insatser som varje part måste genomföra är det inget som hindrar ett land från att införa strängare lagstiftning än vad konventionen kräver.

Oftast sker anslutningen till en konvention i två steg. Det första steget är att *signera* konventionen vilket innebär att ett land ställer sig bakom texten i konventionen.

Det andra steget är *ratificering*. När man ratificerat är landet en av konventionens *parter*. Konventionen är ett bindande avtal för parterna vilket innebär att de ska föra in konventionens innehåll i sin egen lagstiftning genom nya lagar eller genom att anpassa befintlig lagstiftning.

1993

1995

1999

2003

2005

Viktiga årtal



1993: Advokaten och juridikprofessorn Ruth Roemer, USA, drar i gång en kampanj för idén att bekämpa den globala tobaksepidemin med hjälp av ett internationellt avtal. Hon arbetar på olika sätt med att övertyga WHO om sin idé.

1995: Förslaget har slagit rot och tas upp inom WHO vid den 48:e världshälsoförsamlingen.

1999: Förhandlingarna om konventionen börjar på allvar.

2003: 21 maj antar WHO:s 192 medlemsländer enhälligt tobakskonventionen vid den 56:e världshälsoförsamlingens möte.

2005: Tillräckligt många länder har undertecknat och konventionen träder i kraft.

2005: Sverige ratificerar tobakskonventionen.

2006: Den första partskonferensen hålls i Genève.

2007: De första riktlinjerna till tobakskonventionen antas vid den andra partskonferensen. Riktlinjerna gäller artikel 8 om passiv rökning. Vid partskonferenserna 2008, 2010, 2012, 2014 och 2016 antas sedan riktlinjer om fler och fler av artiklarna.

2012: Det särskilda protokollet om åtgärder mot illegal tobakshandel blir klart. Det träder i kraft när 40 parter ratificerat. Hittills (våren 2017) har 26 parter ratificerat, Sverige har ännu inte gjort det.

2015: Konventionens tioårsjubileum. Detta år röstar också FN:s medlemsländer ja till 17 nya globala mål för hållbar utveckling. I mål 3 lyfts förstärkt genomförande av tobakskonventionen fram som nödvändigt för att uppnå god hälsa och minskade sjukvårdskostnader i världen.

2006

2007

2012

2015

Fakta

Partskonferensen (Conference of the Parties, COP) är den regelbundet återkommande konferensen för alla parter (länder och geografiska sammanslutningar som ratificerat konventionen). Konferenserna genomförs vart annat år och är det arbetsforum som finns för att fatta beslut om konventionens framtid och utveckling, bland annat om nya riktlinjer och protokoll.

I *riktlinjer* (guidelines) kommer parterna överens om rekommendationer om hur en artikel kan omsättas i praktiken. Riktlinjernas syfte är att beskriva bästa möjliga genomförande utifrån tillgängliga kunskapsbaserade metoder.

Ett *protokoll* är ett bindande avtal som parterna förhandlat fram och som tar upp de åtgärder som ska genomföras för att göra verklighet av en viss artikel i konventionen. För att protokollet ska träda i kraft måste ett visst antal av tobakskonventionens parter ratificera det.



Erbjuder verktyg

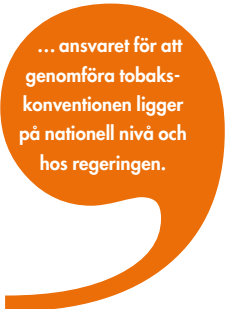
Tobakskonventionen och dess riktlinjer tar upp en rad konkreta åtgärder som enligt forskning och erfarenhet minskar tobaksbruket. Om man vill kan man se konventionen som en verktygslåda med många olika tobaksförebyggande verktyg. Exakt hur det passar att använda dem kan bero på hur det ser ut i det egna landet, men bäst effekt får man om alla verktygen kommer till användning.

Viktiga verktyg är tydliga hälsovarningar på tobak, skatte- och prispolitik som ger höga och stigande tobakspriser, reglering av tobaksprodukters utformning och innehåll, lagar om rökfria miljöer, förbud mot marknadsföring av tobak samt tobaksavvänjning.



Vem behöver bry sig om tobakskonventionen?

Det formella ansvaret för att genomföra tobakskonventionen ligger på nationell nivå och hos regeringen. I ansvaret ingår att förändra och följa upp tobakslagstiftningen. Det ingår också att skapa goda förutsättningar för det tobaksförebyggande arbetet i landet.



... ansvaret för att genomföra tobakskonventionen ligger på nationell nivå och hos regeringen.

Även många andra nationella aktörer har viktiga roller i genomförandet. Det gäller myndigheter, företag och frivilligorganisationer inom olika samhällssektorer – bland andra utbildningsväsendet, näringslivet, hälso- och sjukvården, miljö- och hälsoskyddet och samhällsplaneringen. Det första steget är att skaffa sig kunskap om konventionen och dess riktlinjer. Nästa steg är att fundera över hur just jag och min verksamhet berörs, och hur vi kan bidra. Kanske genom utbildningsinsatser, hållbara investeringar eller opinionsbildning? Genom att tacka nej till tobakssponsring? Eller på något helt annat sätt som är relevant för just min verksamhet.

På lokal och regional nivå kan också mycket göras. Kommuner, länsstyrelser och landsting/regioner har betydelsefulla roller i det tobaksförebyggande arbetet.

Att känna till och använda tobakskonventionen är med andra ord viktigt på alla nivåer i folkhälsoarbetet inom en rad sektorer.

Tobakskonventionen var Världshälsoorganisationens, WHO:s, första konvention om en enskild folkhälsofråga. Att det behövs en internationell konvention just om tobak har flera orsaker:

1. Tobaksbruk är den största enskilda orsaken till allvarlig sjukdom och förtida död i världen.
2. En mäktig tobaksindustri arbetar för fortsatt och ökad tobaksanvändning.
3. På grund av tobaksfrågans globala karaktär kan inget land lösa den på egen hand – världens länder måste samarbeta.

Fakta

- † Varje år dör över 7 miljoner människor i världen på grund av tobakens skadeverkningar.

Källa: www.who.int

- † Under 1900-talet orsakade tobaken omkring 100 miljoner dödsfall i världen, huvudsakligen i industrialiserade länder. Under 2000-talet riskerar 1 miljard människor att dö på grund av tobaksbruket, främst i låg- och medelinkomstländer.

Källa: Prabhat Jha & Richard Peto. *Global Effects of Smoking, of Quitting, and of Taxing Tobacco*. The New England Journal of Medicine, Jan 2014.

- † Tobaksrökning orsakar omkring 12 000 dödsfall per år i Sverige. Varje år insjuknar 100 000 personer i Sverige i rökrelaterade sjukdomar.

Källa: Registeruppgifter om tobaksrökningens skadeverkningar. Socialstyrelsen, 2014.



Varje år dör
minst 7 miljoner
människor i världen
på grund av tobakens
skadeverkningar.

Tobakskonventionen, hållbar utveckling och mänskliga rättigheter

Tack vare tobakskonventionen har tobaksfrågan fått en mer framskjuten plats i det internationella arbetet för global hälsa, hållbarhet och mänskliga rättigheter.



Tobaksbruk och tobaksproduktion är ett allvarligt hinder för hållbar utveckling och global hälsa och tobaksindustrins verksamhet bedrivs på ett sätt som hotar mänskliga rättigheter. Konventionen har hjälpt till att göra detta tydligt och bidragit till att tobaksfrågan uppmärksammas allt mer även i arbetet för hållbar utveckling, den globala kampen mot icke smittsamma sjukdomar (NCD=Non Communicable Diseases) samt i arbetet för mänskliga rättigheter. Kunskaps- och idéutbyte mellan dessa områden har många positiva effekter. De förstärker argumenten och förbättrar också metoderna för att nå målen på de olika områdena, mål som tydligt samverkar med varandra.

Tobak hotar hållbar utveckling

Temat för WHO:s World No Tobacco Day 2017 var Tobacco – a threat to development. WHO konstaterar att tobaksindustrin i alla världens länder utgör ett hot mot hållbar utveckling, inte minst mot invånarnas hälsa och samhällsekonomin utveckling. Därför uppmanar WHO länderna att påskynda sina ansträngningar för att genomföra tobakskonventionens åtgärder. För att säkra möjligheterna till hållbar hälsomässig, miljömässig, social och ekonomisk utveckling är det nödvändigt att steg för steg minska tobakskonsumtionen. Det kan ske med hjälp av tobakskonventionens åtgärder som bland annat begränsar marknadsföringen av tobak och tobakens tillgänglighet.

År 2015 enades FN:s medlemsländer om 17 nya hållbarhetsmål i Agenda 2030. Samtliga mål kan mer eller mindre starkt kopplas till tobaksfrågan. Tobak odlas främst i fattiga länder, av fattiga bönder som ofta hamnar i skuldsclaveri hos tobaksbolagen.



Agenda 2030 innehåller 17 nya mål för hållbar global utveckling.

Barnarbete är vanligt förekommande på tobaksplantagerna, där barn och vuxna också riskerar att bli sjuka av de kemiska bekämpningsmedel som används. Dessa medel riskerar även att förgifta vattendrag i omgivningen. Torkningen av tobaksbladen kräver sedan stora mängder ved och tobaksproduktionen bidrar därför även till skogsskövling och landförstöring. Allt i syfte att tillverka en produkt som människor blir sjuka och ofta även dör av. Dessutom hamnar en stor andel av cigarettfimparna som skräp i miljön, inte minst i haven.

Ett av de mål där hotet från tobaksindustrin är särskilt uppenbart är mål 12, om hållbara konsumtions- och produktionsmönster. Även när det gäller målen om miljön på land och i haven och om att bekämpa fattigdom är sambanden tydliga. Och förstås när det gäller mål 3, att "Garantera ett hälsosamt liv och välbefinnande för alla åldrar". Just i mål 3 lyfter FN också fram att det är nödvändigt med ett kraftfullt genomförande av den internationella tobakskonventionen för att nå de globala hållbarhetsmålen. Detta kan ses som ännu en milstolpe för tobakskonventionen genom att dess betydelse lyfts fram i bredare globala perspektiv.

Att tobak starkt bidrar till en global hälsokatastrof lyfts även fram i det växande internationella arbetet mot epidemin av icke smittsamma sjukdomar, Non Communicable Diseases, NCD. Läs mer om NCD-arbetet i faktarutan på sid 19!

Tobakskonventionen och mänskliga rättigheter

Redan när tobakskonventionen skrevs ansågs det viktigt att visa på att arbetet mot tobaksepidemin ingår i ett större sammanhang och är en del av arbetet för mänskliga rättigheter. Tobakskonventionens inledning tar upp sambandet med flera andra FN-konventioner. Bland annat påminner den om ”artikel 12 i internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, antagen av Förenta nationernas generalförsamling den 16 december 1966, vilken slår fast alla människors rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa, såväl fysiskt som psykiskt.”

Tobakskonventionen och kvinnors rättigheter

Kvinnor har varit och är på många håll fortfarande särskilt utsatta för tobaksindustrins marknadsföring. Kvinnor har tidigare inte använt tobak i samma utsträckning som män och industrin ser kvinnor som en lovande rekryteringsbas för att få nya kunder. Tobaksprodukter designas för att tilltala särskilt kvinnor och marknadsföringen till kvinnor är omfattande. Samtidigt gör biologiska skillnader att kvinnor i vissa avseenden är känsligare än män för tobakens skadeeffekter.

Mot den bakgrunden är det logiskt att tobakskonventionen i sin inledning lyfter fram kvinnors rättigheter och konventionen om avskaffande av all diskriminering av kvinnor. Denna antogs av FN 1979 och föreskriver att parterna ”skall vidta alla lämpliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av kvinnor på hälsovårdsområdet.” Tobakskonventionen säger även att parterna ska uppmuntra kvinnors ledarskap i det tobaksförebyggande och tobakspolitiska arbetet.



Det krävs ökade ansträngningar för att prioritera barnets rättigheter i tobakspolitiken och det tobaksförebyggande arbetet.

Tobakskonventionen och barnets rättigheter

Barn utsätts tidigt för tobaksindustrins marknadsföring. På vissa håll i världen är den synligare och aggressivare än hos oss, men marknadsföring av tobak finns trots reklamförbud även i vårt land. Några exempel är reklamen på förpackningarna, skyltningen i butikerna, rökning på film och TV och marknadsföring på internet. Marknadsföringen ökar barnets risk att börja använda tobak och fastna i ett livslångt, hälsofarligt tobaksbruk.

Många barn utsätts även tidigt för passiv rökning, vilket är en betydande hälsorisk.

Barns hälsa hotas alltså på flera olika sätt av tobaksindustrin. Tobakskonventionens målsättning att skydda ”nuvarande och kommande generationer” mot tobaksskador går hand i hand med FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen. Även denna lyfts fram i tobakskonventionens inledning som påminner om att barnkonventionen föreskriver att konventionsstaterna skall erkänna barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa.

I projektet Barnets Rätt i Tobaksfrågan analyserade Tobaksfakta – oberoende tankesmedja – de många parallellerna mellan tobakskonventionen och barnkonventionen. Slutsatsen är att det krävs ökade ansträngningar för att prioritera barnets rättigheter och barnets perspektiv i det tobaksförebyggande arbetet.



**Barns hälsa
hotas på flera
olika sätt av
tobaksindustrin.**

- Tobak är den viktigaste gemensamma riskfaktorn för de icke smittsamma sjukdomar, Noncommunicable Diseases, NCD, som idag orsakar majoriteten av alla förtida dödsfall i världen. Det handlar om hjärt-kärlsjukdomar, cancer, diabetes och kroniska lungsjukdomar.
- Andra viktiga riskfaktorer är alkohol, stillasittande och fetma.
- År 2010 orsakade de icke smittsamma sjukdomarna 35 miljoner av 53 miljoner förtida dödsfall i världen. Fram till 2030 beräknas de förtida dödsfallen öka till 55 miljoner, om inget görs. I Sverige svarar dessa sjukdomar för 90 procent av alla dödsfall.
- Arbetet mot tobak och med att genomföra tobakskonventionen är en central del av kampen mot icke smittsamma sjukdomar.
- År 2011 höll FN ett högnivåmöte om hur NCD ska bekämpas. Resultatet blev en deklaration där länderna förklarar sig beredda att prioritera de stora förebyggande folkhälsoinsatser som krävs för att vända utvecklingen. Senare kom även en global handlingsplan för NCD-bekämpningen.

Tobakskonventionen – en översikt



Tobakskonventionen innehåller 38 artiklar (avsnitt).

Artiklarna 1–5, grundläggande principer

De första fem artiklarna tar upp de grundläggande principerna och övergripande målen för konventionen. Artikel 3 pekar på ansvaret för kommande generationer:

”Målet för denna konvention och dess protokoll är att skydda nuvarande och framtida generationer från de förödande hälso-mässiga, sociala, miljömässiga och ekonomiska konsekvenserna av tobaksbruk och exponering för tobaksrök, genom att tillhandahålla en ram för parternas genomförande av tobakskontroll-åtgärder på nationell, regional och internationell nivå i syfte att fortlöpande och kraftigt minska tobaksbruket och exponeringen för tobaksrök.”

Artikel 4 innehåller vägledande principer som säger att parterna ska

- Informera alla om konsekvenserna av tobaksbruk.
- Mobilisera starkt politiskt engagemang.
- Stödja och samordna allsidiga åtgärder på olika tobaks-förebyggande områden.
- Arbeta för att människor inte ska börja använda tobak.
- Skydda befolkningen mot tobaksrök.
- Ta hänsyn till sociokulturella och könsspecifika aspekter i utformningen av åtgärderna för tobaksprevention.
- Inkludera frivilligorganisationer i arbetet.

Artikel 5 tar upp parternas allmänna skyldigheter. Parterna ska bland annat utveckla multisektoriella nationella strategier, planer och program för tobaksprevention och inrätta och finansiera en stark nationell samordnade funktion för arbetet.

I denna inledande del finns också artikel 5.3 om skyldigheten att skydda folkhälsopolitiken från tobaksindustrins påverkan (läs mer på sid. 28).

Artiklarna 6–14, om att minska efterfrågan

Artiklarna 6–14 behandlar centrala åtgärder för att minska efterfrågan på tobak. Exempel:

- Höga priser och skatter på tobaksprodukter, artikel 6 (läs mer på sid. 32).
- Skydd mot passiv rökning, artikel 8 (läs mer på sid 36).
- Reglering av tobaksvarornas innehåll och förbättrad konsumentinformation om tobak, artikel 9–10 (läs mer på sid. 42).
- Hälsovarningar på tobaksprodukter, artikel 11 (läs mer på sid. 46).
- Öka allmänhetens kunskap om tobak och om tobaksindustrin, artikel 12 (läs mer på sid. 50).
- Förbud mot marknadsföring av tobak, artikel 13 (läs mer på sid. 54).
- Erbjuda lättillgänglig tobaksavvänjning, artikel 14 (läs mer på sid. 58).

Artiklarna 15–17, minska tillgången

Artiklarna 15–17 är inriktade på att göra tobaksprodukter mindre tillgängliga. Artikel 15 handlar om att bekämpa olaglig handel med tobak. Parterna ska

- arbeta för att eliminera alla former av olaglig handel med tobak och all framställning, smuggling och förfalskning av tobaksvaror.
- införa lagstiftning om att alla tobaksvaror ska vara märkta så att det går att bestämma deras ursprung och följa deras väg från produktion till försäljning.
- övervaka och samla in uppgifter om gränsöverskridande handel genom samarbete mellan skattemyndigheter, tullmyndigheter och andra myndigheter.

Parterna har också förhandlat fram ett särskilt protokoll med mera detaljerade regler för hur arbetet med att bekämpa illegal handel ska se ut. Ett protokoll är juridiskt bindande detaljregler mellan de länder som anslutit sig till tobakskonventionen. Men för anslutning till ett protokoll måste ett land ratificera själva protokollet på samma sätt som man ratificerat konventionen.

Artikel 16 handlar om att förhindra tobaksförsäljning till och av unga. Parterna ska

- förbjuda försäljning av tobak till minderåriga.
- förbjuda att tobaksvaror säljs av personer som inte uppnått 18 år.
- kräva att försäljningsställen har en tydlig skylt om åldersgräns.
- förbjuda att tobaksvaror är tillgängliga direkt på hyllorna på försäljningsställen..
- förbjuda leksaker, godsaker och snacks som liknar tobaksvaror.
- säkerställa att tobaksautomater inte är tillgängliga för minderåriga och på sikt förbjuda tobaksautomater.
- förbjuda gratisutdelning av tobaksvaror.
- förbjuda försäljning av lösa cigaretter eller små förpackningar.
- besluta om påföljder för den som säljer tobak till minderåriga.

Artikel 17 kräver att parterna ska främja ekonomiskt bärkraftiga alternativ för tobaksodlare och tobaksarbetare som vill sluta odla tobak.



Artikel 18, miljö- och hälsoskydd

Enligt denna artikel lovar parterna att skydda miljön och människors hälsa mot de negativa effekterna av tobaksodling och –tillverkning. Hela hanteringen av tobaken från planta till färdig produkt är nämligen ett stort miljöproblem och innebär ofta även dåliga arbetsförhållanden.

Till artiklarna 17 och 18 om alternativa grödor respektive miljö- och hälsoskydd har parterna arbetat fram rekommendationer och policyförslag. Dessa väger inte lika tungt som riktlinjer, men ger ändå länderna handfasta råd om hur de kan göra för att förverkliga artiklarna.

Fakta

Artikel 19, om att utkräva rättsligt ansvar

Artikeln säger att parterna måste kunna utkräva rättsligt ansvar för brott mot tobakslagstiftningen, exempelvis genom skadestånd. Om det behövs ska man ändra landets lagstiftning så att man kan utkräva sådant ansvar.

Artiklarna 20–22, forskning och informationsutbyte

Artiklarna 20–22 syftar bland annat till att utveckla nationell forskning om tobaksprevention, stimulera internationellt forskningssamarbete och inrätta system för epidemiologisk övervakning av tobakskonsumtion och andra uppgifter som är viktiga att följa.

Artiklarna 23–38, om det löpande arbetet med konventionen

De sista artiklarna i konventionen handlar om ramarna för parternas arbete med att genomföra tobakskonventionen och tillsammans utveckla den vidare. Exempel:

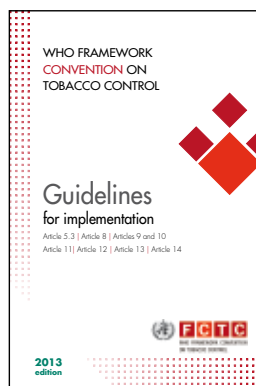
- Varje land ska se till att det finns tillräcklig finansiering för de nationella programmen för att uppnå tobakskonventionens mål.
- Utvecklingsländer ska få stöd i sitt tobaksförebyggande arbete.
- Parterna kan förhandla fram gemensamma protokoll (bindande avtal som man sedan ansluter sig till separat) om konkreta åtgärder för att genomföra konventionens olika artiklar.
- Parterna kan utarbeta gemensamma riktlinjer där man rekommenderar olika konkreta åtgärder för att genomföra de olika artiklarna.

En arbetsordning för tobakskonventionen antogs på den första partskonferensen 2006 och består av 67 olika regler som är en specificering av artiklarna 23–28 .



Hittills har ett protokoll (bindande avtal) förhandlats fram mellan tobakskonventionens parter. Det handlar om hur parterna ska förhindra tobaksmuggling och annan illegal handel med tobak.

De länder som anslutit sig till tobakskonventionen har hittills arbetat fram gemensamma riktlinjer om åtta av konventionens artiklar. Riktlinjerna handlar bland annat om skydd mot tobaksindustrins påverkan på hälsopolitiken (5.3), skydd mot passiv rökning (8), tobaksförpackningar (11), information och utbildning (12) och förbud mot marknadsföring (13). Riktlinjerna kan laddas ned via denna länk: http://www.who.int/fctc/guidelines/adopted/guidel_2011/en/



Så fattas och genomförs beslut i det internationella arbetet med tobakskonventionen

Partskonferenserna är konventionens högsta beslutande organ. Där träffas företrädare för de anslutna länderna vartannat år för att diskutera konventionens utveckling, besluta om riktlinjer och protokoll samt sätta i gång processer för att kunna fatta beslut om nya frågor på kommande partskonferenser.

Mellan partskonferenserna är *byrån* det samordnande organet. Dess medlemmar utses av partskonferensen och det tvååriga mandatet avslutas vid nästa partsmöte. Byrån har en ordförande samt representanter för var och en av de fem WHO-regionerna.

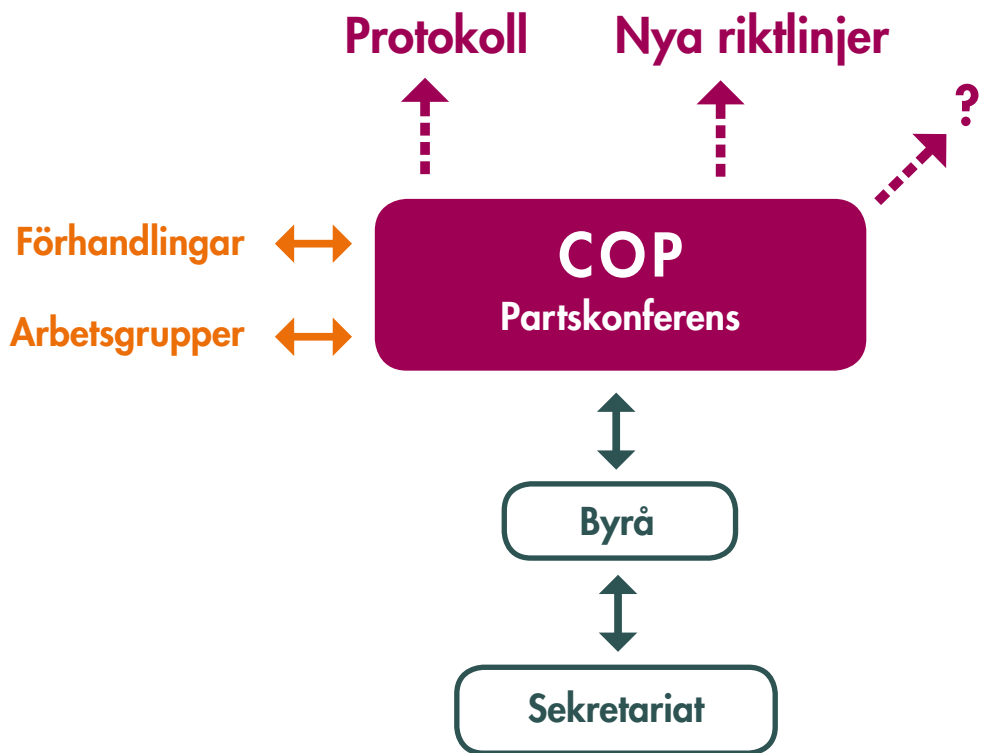
Tobakskonventionens *sekretariat* består av tjänstemän med uppdrag att stödja parterna i att genomföra konventionen. Sekretariatet är inhyst på WHO:s huvudkontor i Genève. Sekretariatet får sina uppdrag av partskonferensen och rapporterar till byrån under tiden mellan konferenserna.



Parternas rapportering

Parterna ska vart annat år rapportera till sekretariatet hur arbetet med tobakskonventionen framskrider. Syftet är att följa utvecklingen och att lära av varandra. Idag finns enligt arbetsordningen för konventionen inga möjligheter att ge en part som inte lever upp till sina åtaganden någon påföljd. Tobakskonventionen saknar nämligen en klagomekanism, alltså ett uppföljningssystem som även talar om hur en återkoppling till en part kan ske.

Hur implementeringen av konventionen utvecklas kan man följa via parternas rapportering till WHO. Parterna rapporterar vartannat år. Uppgifterna samlas i en sökbar databas som nås via denna länk: <http://apps.who.int/fctc/implementation/database/>



Schematisk skiss över hur arbetet med tobakskonventionen är organiserat.

Tobaksindustrin ska hållas utanför folkhälsopolitiken

Låt oss titta närmare på några viktiga artiklar i tobakskonventionen och vad de kan innebära i praktiken! Vi börjar med:

5.3

Artikel 5.3:

”När parterna fastställer och genomför sin folkhälsopolitik i fråga om tobakskontroll skall de, i enlighet med nationell lagstiftning, agera för att skydda denna politik från påverkan av kommersiella och andra intressen inom tobaksindustrin.”

Tobaksfrågan är speciell – en mäktig multinationell industri motarbetar aggressivt tobaksförebyggande insatser. Tobaksbolagen förnekade länge att det är farligt att röka, trots att de visste sanningen. Sedan dess har de gjort allt för att med både öppna och hemliga metoder försöka stoppa lagar som kan minska tobakskonsumtionen.

Sverige och alla övriga länder som ratificerat tobakskonventionen har därför enats om att det behövs en särskild artikel om att hålla tobaksindustrin på avstånd. Parterna har även skrivit riktlinjer för hur artikel 5.3 ska genomföras. Riktlinjerna innehåller fyra huvudprinciper:

- Det finns en grundläggande och olösbar konflikt mellan tobaksindustrins och folkhälsans intressen.
- Staten ska, när den har samröre med tobaksindustrin och dem som främjar dess intressen, agera öppet och ansvarsfullt.
- Staten ska fordra ett öppet och ansvarsfullt agerande av tobaksindustrin och dem som främjar dess intressen.
- Eftersom dess produkter är dödliga ska tobaksindustrin inte stimuleras att etablera eller driva sin verksamhet.

Från ord till handling

Här är några viktiga saker som parterna kommit överens om att göra:



1. Öka medvetenheten om tobakens skadlighet och om tobaksindustrins inblandning i tobakspolitiken.

Detta kräver kontinuerliga informations- och utbildningsinsatser.

2. Ha så lite som möjligt att göra med tobaksindustrin och redovisa samröret öppet.

Detta kräver att myndighetsföreträdare och beslutsfattare noga överväger innan de träffar representanter för tobaksindustrin. Om till exempel ministrar, riksdagsmän eller statstjänstemän har sådana möten ska detta rapporteras offentligt på ett sätt som alla medborgare kan ta del av.



Det finns en grundläggande, olöslik konflikt mellan tobaksindustrins intressen och folkhälsans.

3. Säga nej till partnerskap och avtal med tobaksindustrin.

Detta betyder bland annat att myndigheter inte ska driva projekt tillsammans med tobaksbolag. Länderna ska inte heller ingå överenskommelser med tobaksbolag om exempelvis frivilliga begränsningar av marknadsföring eller liknande.

4. Låta bli att skapa intressekonflikter för regeringens företrädare och anställda.

Detta innebär exempelvis att ministrar, statssekreterare och andra tjänstemän på departementen inte bör ha aktier i tobaksbolag. Sådana befattningshavare bör inte heller kunna gå direkt från sitt uppdrag till en anställning i tobaksindustrin, utan det bör finnas en fastställd karenstid.

5. Kräva öppen och korrekt information från tobaksindustrin.

Detta kan genomföras genom lagar om vilka uppgifter tobaksbolagen måste redovisa.

6. Begränsa tobaksindustrins möjligheter att ägna sig åt aktiviteter som beskrivs som socialt ansvarstagande.

Detta är viktigt eftersom tobaksbolag gärna satsar på sådana aktiviteter för att förbättra sitt rykte.

7. Inte ge tobaksindustrin någon gynnad ställning.

Varken inhemsk eller utländsk tobaksindustri får gynnas på något sätt, exempelvis genom undantag i tobakslagstiftningen.

8. Behandla i förekommande fall statligt ägda tobaksbolag på samma sätt som privatägda.

Grundhållningen bör dock vara att staten inte ska ha ägarintressen i tobaksindustrin, genom exempelvis aktieinnehav.

Att använda artikel 5.3 i praktiken – exempel, idéer och förslag



- ☛ Jobbar du med tobaksundervisning? Väck diskussion om tobaksindustrins arbetsmetoder! Det är ett effektivt sätt att påverka inställningen till tobak och i förlängningen även tobaksvanorna.
- ☛ Jobbar du med folkhälsa lokalt eller regionalt? Avstå från alla typer av samarbeten med tobaksindustrin och dess allierade, med hänvisning till 5.3.
- ☛ Jobbar du med folkhälsoplanering och –strategier? Sprid kunskap om tobaksindustrins arbetsmetoder i många olika sammanhang. Denna kunskap behövs både bland politiker och hos allmänheten och ger bredare perspektiv på frågan än att enbart fokusera på hälsorisker.
- ☛ Informera och opinionsbilda om att flertalet AP-fonder har placeringar i tobaksindustrin. Detta strider mot 5.3 i tobakskonventionen.
- ☛ Har din verksamhet en policy för eventuella kontakter med tobaksindustrin och dess allierade? Om inte så kan det vara en god idé att arbeta fram en sådan policy.
- ☛ Läs gärna Tobaksfaktas skrift Skydda folkhälsopolitiken mot tobaksindustrin– en vägledning! Kan laddas ned på http://www.tobaksfakta.se/wp-content/uploads/2013/05/Vagledning-5-3_webben.pdf



Tobakspriser och -skatter ska höjas



6

Artikel 6, sammanfattning:

Parterna anser att priset och skatten på tobak är ett effektivt instrument för att styra tobakskonsumtionen. Parterna bör därför:

- Införa skatter och sätta priser för att minska tobaksbruket.
- Begränsa resandes inköp och import av skattefria tobaksprodukter.

Forskningen visar att höga priser på tobak minskar tobaksbruket. Faktum är att prishöjningar är den åtgärd som man kunnat uppmäta den tydligast konsumtionsdämpande effekten av. Framför allt unga människor är priskänsliga och röker och snusar mindre om tobak kostar mer.



Från ord till handling

Parterna har skrivit riktlinjer med rekommendationer för hur artikeln kan omsättas i praktisk handling. I riktlinjerna rekommenderas följande:

- 1. När parterna utformar sina skattesystem för tobaksvaror ska de ta hänsyn till såväl inflation som köpkraft för att kontinuerligt göra tobaksvarorna mindre tillgängliga.**
- 2. Parterna ska införa ett skattesystem som är anpassat efter såväl folkhälsans behov som deras egna övriga förutsättningar.**
Man ska helst tillämpa punktskatter och en minimiskatt.



- 3. Skattesystemet ska följas upp och justeras regelbundet.**
- 4. Alla tobaksvaror ska beskattas på ett liknande sätt för att undvika att någon tobaksvara drar fördelar av systemet.**

Därigenom vill man undvika att systemet av misstag uppmuntrar konsumenter till att välja billigare produkter inom samma varugrupp.
- 5. Skattesystemet ska vara transparent (gå att förstå) och det ska finnas god tillsyn av systemet.**
- 6. Parterna ska underlätta skattekontroller av olika aktörer.**

De ska bland annat ha system för att försvåra att tillverkare och importörer lägger upp lager före planerade skattehöjningar.
- 7. När det är lämpligt kan parterna kräva skattemärke på tobaksprodukter.**
- 8. Parterna ska se till att man har ett effektivt tillsynssystem och ett samarbete mellan inblandade myndigheter, som skatte- och tullmyndigheter.**

Tillsynen ska också kopplas till kännbara straff. Licensiering av aktörer rekommenderas.

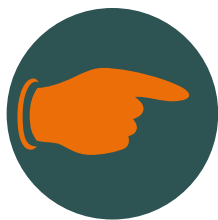
9. Parterna bör överväga att införa specialdestinerade tobaksskatter, det vill säga att avsätta delar av skatteintäkterna på tobak till att finansiera åtgärder mot tobaksbruket.
10. Parterna bör överväga att förbjuda eller kraftigt begränsa tullfri försäljning av tobak.

Exempel från andra länder

Australien höjer tobaksskatten med 12,5 % varje år 2017–2020. År 2020 beräknas ett paket cigaretter att kosta närmare 300 SEK. Även Storbritannien planerar avsevärda höjningar av tobaksskatten med närmare 50 % höjning av cigarettpriset fram till 2020.

Australien, Nya Zeeland, Norge och Storbritannien har idag de högsta cigarettpriserna. I Storbritannien kostar ett paket cigaretter i genomsnitt omkring 105 SEK och i Norge ungefär detsamma. I Sverige är priset cirka 60 SEK för ett av de populäraste märkena.

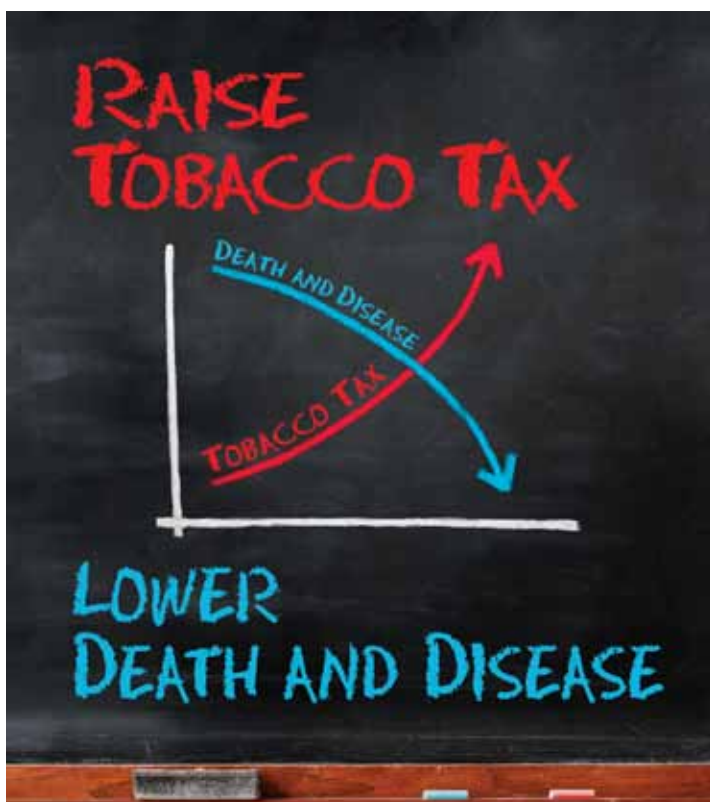
Bosnien Hercegovina ligger i topp när det gäller skattens andel av priset; 86 % följt av Israel med 85 %. WHO:s rekommendation är minst 70 %.



Att använda artikel 6 i praktiken – exempel, idéer och förslag

- ☛ Genom att arbeta enligt artikel 6 kan vi minska ojämlikheten i hälsa i Sverige. Höga skatter leder till minskad tobakskonsumtion och bättre hälsa särskilt hos utsatta grupper. Att känna till och använda denna koppling mellan skattenivå, prishöjningar och tobakskonsumtion är viktigt på många nivåer i folkhälsoarbetet. Det gäller bland annat lagstiftare. Den konsumtionsdämpande avsikten bör betonas starkare än hittills när tobaksskatter höjs.

- ☛ Artikel 6 och prisnivåns betydelse för konsumtionen är viktig även för dem som arbetar med tillsyn och med att bekämpa brott mot tobaksskattelagstiftningen. Detta arbete grundas alltså även på en internationell hälsokonvention!
- ☛ Att sprida kunskap om varför tobak ska vara dyrt är även en angelägen uppgift för alla som på ett eller annat sätt arbetar med tobaksprevention.



Higher tobacco taxes = fewer smokers,
less death and healthier communities.



WORLD NO TOBACCO DAY, 31 MAY

www.who.int/world-no-tobacco-day

Temat för World No Tobacco Day 2014 var "Raise tobacco tax – Lower death and disease".

Alla ska skyddas mot passiv rökning

8

Artikel 8:

” Parterna erkänner att vetenskaplig bevisning otvetydigt har slagit fast att exponering för tobaksrök orsakar död, sjukdomar och funktionsnedsättningar.

Varje part skall, på rättsområden som omfattas av dess egen behörighet enligt den nationella lagstiftningen, besluta om och genomföra, samt på rättsområden där annan behörighet föreligger, aktivt främja antagandet och genomförandet av effektiva lagstiftnings-, exekutiva, administrativa och/eller andra åtgärder som ger skydd mot exponering för tobaksrök på arbetsplatser inomhus, allmänna transportmedel, offentliga platser inomhus och när det är lämpligt andra offentliga platser.”

Visste du att ... Den som röker en cigarett andas själv in högst en fjärdedel av röken. Resten går ut i omgivningen. De personer som finns där blir passiva rökare.

Passiv rökning är farlig. Den som andas in andras tobaksrök utsätts för samma typer av hälsorisker som rökaren själv, fast oftast på en lägre nivå. Det innebär exempelvis att även passiv rökning kan bidra till luftvägsbesvär, hjärt-kärlsjukdom och cancer. Barn är särskilt känsliga för skador av tobaksrök i omgivningen.

Passiv rökning är därför ett allvarligt folkhälsoproblem, som tas upp i en särskild artikel i tobakskonventionen. De anslutna länderna, parterna, har även skrivit riktlinjer för hur artikel 8 om skydd mot passiv rökning ska förverkligas. Riktlinjerna bygger på bland andra dessa bärande principer:

- Alla människor ska skyddas mot tobaksrök. Det är en grundläggande mänsklig rättighet.
- Det krävs lagstiftning för att skydda mot passiv rökning. Frivilliga åtgärder räcker inte. Världens regeringar har en skyldighet att införa lagstiftning som slår vakt om den mänskliga rättigheten att slippa andas in andras tobaksrök.
- När parterna inför rökfria miljöer för att uppfylla sin skyldighet att skydda befolkningen mot passiv rökning så är det hundraprocentigt rökfria miljöer som gäller. Det finns inga riskfria nivåer av passiv rökning och därför är det inget annat än helt rökfritt som ger tillräckligt skydd. Exempelvis ventilationsåtgärder eller särskilda områden för rökning räcker alltså inte.

Rökfrilagar ger snabb effekt

Nya verkkningsfulla lagar om rökfria miljöer ger snabbt positiv effekt på folkhälsan. Det finns starka bevis för det i många länder där sådana lagar införts.

Snabbaste effekterna gäller hjärt- och kärlsjukdomar. Inläggning på sjukhus på grund av hjärtinfarkt hade exempelvis efter ett år med den nya lagen minskat med 17 procent i Italien, Irland, Frankrike, Kanada, Skottland, England och Argentina.

Sjukhusvården på grund av astma minskar också. I Skottland hade barnastma minskat med 13 procent ett år efter det att ett rökförbud på serveringar infördes.

Källa: Glantz S.: *Effective tobacco control is key to rapid progress in reduction of non-communicable diseases*. The Lancet, vol 379, 1269-1271, March 2012

Fakta

Fakta

År 2005 infördes rökfria serveringar i Sverige, dock med undantaget att man får inrätta särskilda rök- rum. Sedan införandet av rökfria serveringar har rökningen och den passiva rökningen minskat kraftigt. Dock utsätts fortfarande många människor för passiv rökning i offentliga miljöer eller hemma. (År 2016: 15% av männen och kvinnorna i åldrarna 16–84 år, enligt undersökningen *Hälsa på lika villkor*.)



Från ord till handling

Här är några viktiga saker som parterna kommit överens om i riktlinjerna till artikel 8. Parterna ska

1. Införa rökförbud utan undantag

- på alla arbetsplatser inomhus (gäller även taxibilar och andra fordon som är arbetsmiljöer),
- i alla offentliga inomhusmiljöer,
- på allmänna kommunikationsmedel
- samt i offentliga miljöer utomhus när det visar sig befogat.

2. Följa forskningen om passiv rökning i utomhusmiljöer.

Syftet är att se i vilka utomhusmiljöer passiv rökning utgör en hälsorisk och skydda befolkningen mot tobaksrök i dessa miljöer.

3. Sprida kunskap om de allvarliga riskerna med passiv rökning.

Det bidrar till att människor stöder och följer lagar om rökfria miljöer.

4. Ha en effektiv tillsyn av att rökfrilagarna följs och en effektiv struktur för denna tillsyn.

5. Införa tillräckligt kännbara påföljder för företagare och andra som bryter mot lagarna.

6. Utvärdera effekterna av införande av lagstiftning om rökfria miljöer.

Starkt stöd för rökfria utomhusmiljöer

År 2013 gjordes en enkätundersökning om rökfria utomhusmiljöer i Sverige på uppdrag av Statens folkhälsoinstitut. 85 % önskade rökfria entréer till köpcentra, sjukhus och andra allmänna byggnader. 70 % ville ha rökfritt där man väntar på kollektiva färdmedel. 61 % efterfrågade rökfria lekplatser och uteserveringar och nästan lika många ville ha rökfria arenor och sportanläggningar. När detta skrivs (december 2017) överväger regeringen att lägga fram ett lagförslag om rökfritt i vissa utemiljöer.



En oönskad bieffekt av rökfria inomhusmiljöer är att passiv rökning blivit ett allvarligt problem i vissa utomhusmiljöer, bland annat vid entréer.



Att använda artikel 8 i praktiken – exempel, idéer och förslag

- ☛ Effektiv tillsyn är en viktig del av att genomföra artikel 8. Du som arbetar med tillsyn kan hämta stöd, inspiration och kunskap i tobakskonventionen och dess riktlinjer.
- ☛ För alla som arbetar med tobaksprevention är det en viktig uppgift att sprida kunskap och väcka diskussion om riskerna med passiv rökning och hur vi kan skydda barn och vuxna mot dessa risker.
- ☛ Lagstiftare och andra beslutsfattare måste fortsätta att arbeta för att begränsa den passiva rökningen ytterligare.
- ☛ Artikel 8 ger stöd och kunskap att använda i opinions-skapande arbete för fler rökfria miljöer och för att även skydda barnen genom att arbeta mot den passiva rökningen i hemmen.

**Barn är
särskilt känsliga
för skador av
tobaksrök
i omgivningen.**



Vid hållplatser och på tågplattformar utsätts många för passiv rökning.

Produkternas innehåll ska regleras och allmänheten informeras

9

Artikel 9, sammanfattning:

Parterna har förbundit sig att i samråd med internationella organ ta fram riktlinjer för att reglera och testa tobaksvarors innehåll och vad de släpper ut i omgivningen. Parterna ska också införa effektiv lagstiftning om sådan reglering.

10

Artikel 10, sammanfattning:

Varje part skall med effektiv lagstiftning och andra åtgärder se till att tillverkare och importörer informerar statliga myndigheter om innehållet i tobaksvaror och deras utsläpp. Varje part skall också genomföra effektiva åtgärder för att allmänheten ska få kännedom om denna information

Tobaksindustrin satsar stora resurser på produktutveckling. Syftet är att göra tobaksprodukterna attraktivare för konsumenterna på olika sätt. Det handlar bland annat om att göra tobaksröken smakligare och lättare att inhalera med hjälp av smaker och andra typer av tillsatser. Smaktillsatserna använder tobaksindustrin inte minst för att attrahera barn.

Bland annat av dessa skäl lyfter tobakskonventionen fram att parterna måste reglera vad tobaksvaror får innehålla.

Från ord till handling

Parterna har skrivit flera riktlinjer med rekommendationer för hur artikeln ska omsättas i praktisk handling. Detta arbete pågår och framskrider i takt med att kunskapen om tillsatser och mätning av innehållet i tobaksrök utvecklas.



Hittills finns bland annat följande rekommendationer (1–5 gäller alla former av tobak, alltså inte bara cigaretter utan även bland annat snus):

1. Tillverkare och importörer ska med vissa intervaller lämna detaljerade redovisningar av innehållet i varje tobaksmärke som tillhandahålls på den aktuella marknaden.

Även information om designegenskaper ska skickas in till tillsynsmyndigheten. Omsättningen av olika märken ska också redovisas.

2. Information som tillverkare och importörer redovisar till tillsynsmyndigheten ska i möjligaste mån göras tillgänglig för allmänheten på ett begripligt sätt.

3. Parterna ska reglera eller förbjuda smakförhöjande ingredienser i tobaksprodukter som höjer attraktiviteten av produkten.

4. Tillsatser som ger sken av att produkten har hälsofördelar ska förbjudas.

5. Tillsatser som associeras med energi och vitalitet ska förbjudas.

6. Parterna ska helst kräva att cigaretterna är självläckande, men här finns möjlighet till undantag på grund av nationella omständigheter.

Exempel från andra länder

Kanada gjorde redan 2010 en omfattande reglering av smaktillsatser där de flesta smaktillsatser i cigaretter, cigarillos, rulltobak och i så kallad blunt wraps (tobaksbemängt rullpapper till cigaretter) förbjöds. Menthol är dock hittills undantaget.

I den amerikanska delstaten Rhode Island har man infört förbud mot smaktillsatser även i rökfri tobak.

Australien har sedan 2009 förbud för tillsatser som har frukt- eller karamellsmak.



Att använda artikel 9–10 i praktiken – exempel, idéer och förslag



- ☛ Tillsynen av att produktreglerna följs vilar på dessa artiklar och är en viktig förutsättning för att regleringen ska fungera.
- ☛ Arbetar du med folkhälsa vid en myndighet eller i en frivilligorganisation? Sprid kunskap och medvetenhet om hur tobaksindustrin använder olika tillsatser i tobak för att göra produkterna attraktivare och lättare att använda!
- ☛ Informera om att produktkontroll enligt tobakskonventionen måste omfatta all tobak, alltså även snus. Det behövs opinionsbildning för en bättre reglering av snusets innehåll.

**Arbetar du
med folkhälsa ...
Sprid kunskap ...!**

Förpackningar måste varningsmärkas

11

Artikel 11, sammanfattning:

Parterna ska inom tre år efter ratificeringen:

- genomföra att förpackningar och deras märkning inte främjar någon tobaksprodukt.
- genomföra att alla tobaksförpackningar förses med hälsovarningar.

Paketets utseende är oerhört viktigt i marknadsföringen av tobaksprodukter. Tillverkarna lägger stora resurser på att utveckla och förändra förpackningarnas design så att man kan locka olika målgrupper, exempelvis kvinnor eller barn. Vissa paket ska signalera att det handlar om ett dyrt statusmärke, andra att det är ett lågprismärke med en annan målgrupp.

Granskningar av interna dokument som tobaksbolag tvingats offentliggöra visar med all önskvärd tydlighet hur viktig förpackningen är som reklamplats. Artikel 11 i tobakskonventionen syftar till att begränsa industrins möjligheter att marknadsföra sina produkter med förpackningens hjälp.



Från ord till handling

Parterna har skrivit riktlinjer för hur artikel 11 ska genomföras i praktisk handling. Förutom att varningstexterna ska målgrupps- respektive genderanpassas rekommenderas parterna att göra bland annat följande:



- 1. Placera varningar på bägge storsidorna av förpackningarna och helst upptill på storsidorna.**
- 2. Varningarna ska helst vara större än 50 % och aldrig mindre än 30 %.**
- 3. Parterna rekommenderas att också införa bildvarningar som enligt forskningen är betydligt effektivare än enbart textvarningar.**
- 4. Varningarna bör vara i färg med hög kontrast.**
- 5. Det bör finnas ett antal varningsbudskap som används växelvis och byts ut inom intervallet 12–36 månader.**
- 6. Varningarna bör omfatta många olika aspekter som till exempel hälsorisker, beroende, avvänjningsråd och kostnader för tobaksbruk.**
- 7. Vid sidan av bildvarningarna bör de också finnas uppgifter om tillsatser och utsläpp, som t.ex. "Rökning exponerar Dig för över 70 cancerframkallande ämnen".**
- 8. Förpackningarna får inte märkas med något som kan bidra till att hälsoriskerna undervärderas, som exempelvis exakta värden för innehåll av tjära, nikotin och kolmonoxid. Dessutom får inte förpackningarna märkas med vilseledande termer som light, ultra och slim.**

Exempel från andra länder

Nepal och Vanuatu har infört 90 % varningar fram och bak på cigarettförpackningar. Indien och Thailand 85 %, Sri Lanka och Uruguay 80 % och Australien 75 % fram och 90 % bak på cigarettförpackningarna.



Att använda artikel 11 i praktiken – exempel, idéer och förslag

- ☛ Du som arbetar med information om och tillsyn av tobakslagstiftningens nya regler om förpackningarnas utseende kan använda artikel 11 som ett tungt argument och rik kunskapskälla. Riktlinjerna till artikel 11 kan laddas ned från denna länk: http://www.who.int/fctc/guidelines/adopted/article_11/en/
- ☛ Tobaksfakta har tagit fram omfattande information om de nya svenska tobaksreglerna från 20 maj 2016: http://www.tobaksfakta.se/information_nya_tobaksregler/
- ☛ Det är viktigt att öka allmänhetens kunskap om varför det är bra med avskräckande varningsbilder på tobak. Forskning och erfarenhet visar att sådana bilder faktiskt fungerar. De minskar tobakskonsumtionen. De är evidensbaserade och det är också därför de rekommenderas enligt tobakskonventionen.
- ☛ Det är också angeläget att opinionsbilda för standardiserade, reklamfria tobaksförpackningar ("Plain packaging", neutrala paket) som ännu effektivare förhindrar marknadsföring via förpackningen.



Så här kan standardiserade, reklamfria ("neutrala") tobaksförpackningar se ut om vi får en sådan lag i Sverige.



Tack vare genomförandet av EU:s reviderade tobaksprodukt direktiv finns det numer stora hälsovarningar med text och avskräckande bilder på cigarettpaketerna i Sverige.

Alla har rätt till kunskap om tobak

12

Artikel 12, sammanfattning:

Parterna ska:

- använda alla medel för information och kommunikation för att stärka allmänhetens medvetenhet om frågor som gäller tobakskontroll och förebyggande arbete.
- skapa tillgängliga utbildningsprogram för allmänheten.
- utforma utbildningsprogram för viktiga vidareförmedlare, som t.ex. personal inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten, och skolan, samt politiker och andra beslutsfattare och företrädare för media.

Visste du att ... Tobaksbruk är den största enskilda livsstilsorsaken till allvarlig sjukdom, lidande och förtida död. Tobaksodling är dessutom en stor miljöförstörare och håller tobaksodlande familjer kvar i fattigdom. Kunskap om dessa risker ökar människors möjligheter att välja bort tobak och förbättra sin hälsa. Det finns även goda bevis för att kunskap om tobaksindustrins arbetsmetoder när det gäller marknadsföring och lobbying är viktig. Sådan kunskap påverkar attityderna till tobak och stödet för tobaksbegränsande lagstiftning.

Tobakskonventionens parter har därför skrivit en särskild artikel om ländernas skyldighet att på bred bas sprida kunskap om tobak och tobaksprevention.

Från ord till handling

Parterna har skrivit detaljerade riktlinjer för hur artikel 12 ska genomföras. Huvudprincipen i riktlinjerna är:

- Alla har rätt till information om tobak. Det är en rättighet som också har grund i konventionen om mänskliga rättigheter. Informationen ska vara grundad i forskning och beprövad erfarenhet. Den ska handla om tobakens alla aspekter, det vill säga tobaksprevention, hälsoriskerna, risker med passiv rökning, hälsorisker med produktionen samt hur tobaksindustrin försöker underminera tobakspolitiken. Alla informationsinsatser ska skyddas från tobaksindustrins påverkan.



Frivilligsektorn tar i vårt land ett stort ansvar för spridningen av kunskap om tobak och tobaksindustrin.

Riktlinjerna rekommenderar följande:

- 1. Det är viktigt med breda informations- och utbildningsprogram som tar upp alla former av tobaksbruk.**
- 2. Alla informations- och utbildningsinsatser ska skyddas från tobaksindustrins påverkan och inget som helst samarbete ska ske mellan parterna och tobaksindustrin eller dess allierade.**
- 3. Programmen ska vara evidensbaserade och grundade på "best practice".**
Viktigt också med samarbete mellan alla länder för att sprida erfarenheter även till länder med mindre resurser.
- 4. Ett grundsyfte med insatserna är att förändra den sociala acceptansen för tobaken, tobaksodling och tobaksindustrin.**
- 5. Resurserna ska alltid vara långsiktiga och tillräckliga.**
- 6. Alla insatser ska utformas med hänsyn till sociokulturella och könsspecifika aspekter.**
- 7. Den frivilliga sektorns medverkan i arbetet är alltid viktig.**
- 8. Programmen och insatserna ska regelbundet utvärderas.**

Exempel från andra länder

Island, Schweiz, Iran och Vietnam har öronmärkt medel från tobaksskatten som bara går till tobaksbekämpande insatser som information, utbildning och allmän upplysning om tobak.

Norge och Storbritannien har regelbundet genomfört massmediainsatser som stöd för deras tobakspolitiska åtgärder. Avsändaren har varit staten. Både Norge och Storbritannien ligger i frontlinjen vad gäller arbetet mot tobaken.

Att använda artikel 12 i praktiken – exempel, idéer och förslag



- ☛ Jobbar du inom hälso- och sjukvården? Kräv att du ska få utbildning i hur du bäst talar om tobak och tobaksindustrin i ditt dagliga arbete. Tobakskonventionens artikel 12 ger dig starkt stöd för ett dylikt krav.
- ☛ Är du lärare? På vilka sätt kan du i din undervisning bidra till ökad kunskap och diskussion om tobaksfrågor, inte minst om tobaksindustrin?
- ☛ Jobbar du med folkhälsoplanering och- strategier? Se till att din kommun, landsting, region eller länsstyrelse har ett kontinuerligt utbildningsprogram för hur ni ska svara upp till tobakskonventionens artikel 12 med bredd, långsiktighet och tillräckliga resurser vad gäller utbildning och information till personal och allmänheten.



Stopp för all reklam och sponsring

13

Artikel 13, sammanfattning:

Parterna är överens om att ett totalförbud mot reklam, marknadsföring och sponsring minskar tobaksbruket. Parterna ska därför;

- införa totalförbud mot reklam, marknadsföring och sponsring (inom fem år efter ratificeringen),
- införa totalförbud mot gränsöverskridande reklam, marknadsföring och sponsring för tobak (inom fem år efter ratificeringen),
- om landets grundlag inte medger ett totalförbud ska landet införa så starka restriktioner som möjligt för all reklam, marknadsföring och sponsring.

Tobakskonventionens parter har i artikel 13 enats om att en produkt som är så farlig som tobak, inte bör få marknadsföras. Tobaksindustrin bör så långt det är möjligt hindras att genom marknadsföring skaffa sig nya kunder, som riskerar att fastna i ett livslångt, livsfarligt beroende.

Från ord till handling

Parterna har skrivit riktlinjer för hur ett totalförbud mot reklam, marknadsföring och sponsring av tobak ska se ut och vad det ska täcka. Riktlinjerna omfattar även förbud mot gränsöverskridande marknadsföring och sponsring.

Fakta

Ett heltäckande reklamförbud ska enligt tobakskonventionen gälla alla kommersiella aktiviteter som syftar till att direkt eller indirekt marknadsföra en tobaksvara – eller tobaksanvändning. Aktiviteten behöver inte ha detta uttalade syfte för att förbjudas, det räcker att det är sannolikt att den leder till marknadsföring av tobak. När det gäller sponsring innefattas alla bidrag till evenemang, satsningar eller personer, om bidragen syftar och/eller sannolikt leder till att tobak marknadsförs.



Artikel 13 i tobakskonventionen kräver att all marknadsföring av tobak ska förbjudas.

Det heltäckande förbudet ska gälla såväl det som sker inom en nation som över nationsgränser.

Parterna rekommenderas införa bland andra följande åtgärder;

- 1. Förbjuda exponering av tobaksvaror i butiker och på övriga säljställen.**
- 2. Lagstifta om standardiserade, reklamfria ("neutrala") tobaksförpackningar.**
- 3. Förbjuda internetförsäljning av tobak.**
- 4. Förbjuda tobaksbolag att ägna sig åt social sponsring.**
- 5. Förbjuda "brand stretching" (varumärkesexpanding) och "brand sharing" (delande av varumärke) med anknytning till tobaksprodukter.**
- 6. Förhindra att den fria mediedebatten utnyttjas för marknadsföring av tobak.**
- 7. Sätta upp regler för hur tobak får visas i underhållningsmedier som TV-program, filmer, datorspel och på teater.**



Exempel från andra länder

Island, Kanada, Thailand, Irland, Finland, Storbritannien, Norge, Australien, Singapore, Vietnam och Ryssland med flera har infört exponeringsförbud.

Australien, Storbritannien, Irland och Frankrike har infört standardiserade, reklamfria ("neutrala") tobaksförpackningar, och många andra länder är på gång, som till exempel Norge, Ungern och Slovenien.

Att använda artikel 13 i praktiken – exempel, idéer och förslag

- ☛ Tillsynspersonal har en betydelsefull uppgift i att se till att lagstiftningen om tobaksreklam följs. Den marknadsföring av tobak som i dag sker inne i butikerna får enligt nuvarande lag inte vara uppsökande eller uppmuntra till tobaksanvändning. Överträdelser anmäls till Konsumentverket. Sådana anmälningar kan även andra som upptäcker tveksamma reklambudskap självklart göra.
- ☛ För att komma vidare med genomförandet av artikel 13 i Sverige behövs fortsatt opinionsbildning och kunskaps-spridning om de åtgärder som ännu saknas, bland annat exponeringsförbud och reklamfria, standardiserade tobaksförpackningar.



Tobaksavvänjning till alla som vill

14

Artikel 14, sammanfattning:

Parterna skall

- utveckla och sprida riktlinjer om bra metoder för tobaksavvänjning.
- utforma och genomföra program för tobaksavvänjning på till exempel utbildningsinstitutioner, hälsovårdsinrättningar, arbetsplatser och idrottsanläggningar.
- införliva diagnostisering och behandling av tobaksberoende i nationella planer och program för folkhälsa.
- se till att tobaksavvänjning blir lättillgänglig för alla.
- tillgodose behandling och avvänjning samt göra farmaceutiska produkter mot tobaksberoende lätt tillgängliga till en överkomlig kostnad.

Nikotin är beroendeframkallande. Detta är en starkt bidragande förklaring till tobaksindustrins framgångar med att få människor över hela världen att fortsätta köpa och använda livsfarliga produkter.

De flesta som röker vill sluta. Även många snusare vill sluta. Många lyckas sluta med tobak på egen hand. Andra har större chans att bli tobaksfria om de får professionellt stöd. Tobakskonventionens artikel 14 betonar parternas ansvar för att alla som vill och behöver ska kunna få detta stöd. Varje part ska

utveckla och sprida lämpliga, allsidiga och integrerade riktlinjer för avvänjning, grundade på vetenskapliga bevis och erfarenhet, med hänsyn tagen till nationella omständigheter och prioriteringar.

Parterna ska även vidta effektiva åtgärder för att främja tobaksavvänjning och adekvat behandling mot tobaksberoende.

Från ord till handling

Parterna har skrivit riktlinjer med rekommendationer för hur artikel 14 ska omsättas i praktisk handling. Riktlinjerna understryker att nikotin är mycket beroendeframkallande och att avvänjningshjälpen ska vara såväl kunskapsbaserad som tillgänglig och prisvärd för alla.



Enligt riktlinjerna ska parterna:

- 1. Utforma och genomföra effektiva program som syftar till att främja tobaksavvänjning på platser som utbildningsinstitutioner, hälsovårdsinrättningar, arbetsplatser och idrottsanläggningar.**
- 2. Införliva diagnostisering och behandling av tobaksberoende och rådgivning om tobaksavvänjning i nationella program, planer och strategier för folkhälsa och utbildning, i förekommande fall med deltagande av personal inom hälsovård, samhällsservice och socialtjänst.**
- 3. Inom hälsovårdsinrättningar och rehabiliteringscentrum inrätta program för diagnostisering, rådgivning, förebyggande och behandling av tobaksberoende.**
- 4. Samarbeta med andra parter för att underlätta tillgängligheten till behandling av tobaksberoende till en överkomlig kostnad, inbegripet farmaceutiska produkter.**
- 5. I möjligaste mån använda befintliga strukturer för att hålla kostnaderna nere samtidigt som man gör hjälpen tillgänglig för så många som möjligt så snart som möjligt.**

6. Stimulera tobaksbrukare att försöka sluta med hjälp av olika befolkningsinriktade insatser, som massmedia-kampanjer.
7. Alltid integrera avvänjning i andra tobaksbekämpande insatser, som till exempel lagregleringar, informations- och utbildningsinsatser och pris- och skattehöjningar på tobak.

Exempel från andra länder

Danmarks ”Rygestopbas”, som drivs av danska Cancerfonden är en databas för att följa upp och forska om patienters rök-slut. Databasen har funnits sedan 1999. Idag är 94 av 98 danska kommuner anslutna.

Norska Helsedirektoratet har vid ett flertal tillfällen drivit framgångsrika opinionsbildande kampanjer för att öka medvetenheten hos befolkningen om att sluta med tobak och helst aldrig börja.

Bolivia, Costa Rica och Uruguay har nyligen antagit nationella avvänjningsstrategier i enligt med rekommendationerna.



Att använda artikel 14 i praktiken – exempel, idéer och förslag

- ☛ Tillgången till tobaksavvänjning av god kvalitet måste hela tiden säkras och vid behov förstärkas.
- ☛ Samtidigt är det viktigt att stimulera efterfrågan på avvänjning genom olika informationsinsatser.



På Sluta-röka-linjen hjälper utbildade tobaksavvänjare människor i hela landet att sluta röka och snusa.

Sverige och tobakskonventionen



Under de drygt tio år som Sverige varit en av tobakskonventionens (i dag 181) parter har konventionen sakta blivit mer känd i vårt land, åtminstone bland personer som beslutar om och arbetar med folkhälsofrågor. Sverige har också genomfört eller påbörjat genomförande av många av de åtgärder som krävs eller rekommenderas i tobakskonventionen och dess riktlinjer. Här nedan kan du läsa om det svenska läget när det gäller några av konventionens viktigaste artiklar.

Artikel 4.2d om att tobaksprevention ska genusanpassas

Under nästan hela 1990-talet satsade regeringar genom dåvarande Statens folkhälsoinstitut mycket på riktade insatser för att minska rökningen bland flickor och kvinnor och även på minskat snusande bland pojkar och män. Insatserna upphörde dock efter 2001 då Statens folkhälsoinstitut fick förändrade arbetsuppgifter. I dag pågår nästan inget arbete för att leva upp till denna artikel. Innehållet i artikeln är också mycket litet känt.

Artikel 5.1 om att utveckla multisektoriella nationella strategier, planer och program för tobaksprevention

Det fanns ingen politiskt beslutad handlingsplan för hur Sverige skulle nå de dåvarande folkhälsomålen för 2014 (målen beträffande tobak nåddes bara till en mindre del). Nu har regeringen antagit målet Tobacco Endgame – Rökfritt Sverige 2025, men det finns ingen handlingsplan för att nå detta mål heller.

En handlingsplan för fortsatt genomförande av tobakskonventionen bör prioriteras om målet för 2025 ska nås.

Artikel 5.2 om att inrätta och finansiera en stark nationell samordnande funktion för det tobaksförebyggande arbetet

Sedan Statens folkhälsoinstitut – numer Folkhälsomyndigheten – fick ett ändrat uppdrag har Sverige saknat en mer aktivt samordnande myndighet för tobaksprevention. I dag

har ingen enskild myndighet ett övergripande ansvar för att utveckla tobakspreventionen enligt tobakskonventionen och dess riktlinjer.

Det saknas även långsiktighet i finansieringen av det tobaksförebyggande arbetet i Sverige.

Artikel 5.3 om att hålla tobaksindustrin utanför folkhälsopolitiken

Det finns ännu ingen lag eller nationell övergripande policy i vårt land om hur man ska skydda folkhälsopolitiken mot kommersiella intressen inom tobaksindustrin och dess allierade. Varken regering eller riksdag har heller någon sådan policy. En liknande brist är att alla berörda myndigheter inte redovisar sina kontakter med tobaksbolag, som riktlinjerna till 5.3 förespråkar.

Positivt är dock att Folkhälsomyndigheten, en av de myndigheter som bland annat har tillsyn över tobakslagen, har börjat redovisa sina möten med tobaksindustrin på en särskild sida på sin webbplats.

Tobaksfakta – oberoende tankesmedja – har tagit fram en handledning för myndigheter och andra om praktisk tillämpning av 5.3. Den kan laddas ned från www.tobaksfakta.se.

Artikel 6 om pris- och skattehöjningar för att minska efterfrågan på tobak

De senaste årens skattehöjningar på cigaretter och snus är utmärkta åtgärder i den breda tobaksbekämpande strategin och även i god överensstämmelse med konventionens krav på att alla tobaksprodukter ska omfattas.

Det saknas dock en genomtänkt strategi för hur Sverige ska använda skattesystemet för att förbättra folkhälsan. Fortfarande är t.ex. priset på cigaretter alldeles för lågt i vårt land. Det är också önskvärt att Sverige frångår styckeskatten på cigaretter och i stället använder punktskatten.

Artikel 8 om skydd mot passiv rökning

År 2005 införde Sverige rökfria serveringar, med undantaget att man får inrätta särskilda rökrum. Serveringspersonalen fick därmed samma rätt att slippa tobaksrök som de flesta andra anställda redan hade, genom förbudet mot rökning i arbetslivet.

Den passiva rökningen har minskat sedan 2005 i vårt land. I Statens folkhälsoinstituts folkhälsoenkät *Hälsa på lika villkor* svarade då 21 procent av vuxna svenskar att de brukade utsättas för andras tobaksrök. 2014 var siffran 15 procent. Det är ett framsteg, men samtidigt långt ifrån tobakskonventionens mål att alla ska skyddas mot passiv rökning.

Regeringen har planer på att lägga fram ett lagförslag om fler rökfria utomhusmiljöer, exempelvis lekplatser och hållplatser för kollektivtrafik.

För att leva upp till tobakskonventionens riktlinjer fullt ut behöver Sverige även avskaffa möjligheten att inrätta rökrum i offentliga lokaler, på arbetsplatser och på serveringar. En annan viktig åtgärd är att utöka rökskyddet till yrkesgrupper som



Passiv rökning är fortfarande ett problem i många offentliga utomhusmiljöer.

i dag hamnar utanför lagstiftningen. Det gäller främst hemtjänstanställda och andra som har sina arbetsplatser i andras bostäder.

Barn är en annan grupp som behöver bättre skydd mot passiv rökning. Enligt Socialstyrelsens statistik om spädbarnsföräldrars rökvanor levde år 2014 drygt en tiondel av barnen på 8 månader med någon som rökte i hemmet.

Artiklarna 9 och 10 om produktreglering m.m.

Produktkontrollen i Sverige har avsevärt förbättrats i och med revideringen av EU:s tobaksproduktdirektiv. Smaker och dofter som har en annan karaktär än ren tobak förbjuds i cigaretter, rulltobak och tobak för vattenpipa. Så kallad ”karaktäristisk smak” definieras som en tydligt märkbar doft eller smak av till exempel karamell, vanilj eller mentol. Mentolsmak är dock tillåten till år 2020. För att lösa eventuella tvister om vad som är karaktäristisk smak inrättar EU en särskild expertpanel som ska vägleda medlemsländerna. Det blir också förbjudet med tillsatser i rökverk som gör det lättare att inhalera röken eller underlättar kroppens upptag av nikotin.

Hittills finns dock inga förslag om hur Sverige ska leva upp till tobakskonventionens riktlinjer om produktkontroll när det gäller snus. Smaktillsatser är viktiga för att höja attraktiviteten hos snus. Därför bör snus som också är hälsovådligt regleras på samma sätt som andra tobaksvaror. Om hur snus ska regleras bestämmer Sverige enligt EU-beslut själv.

Sedan 2011 ska cigaretter i EU ha RIP-standard, vilket betyder att de slocknar av sig själva om ingen röker dem. Det finns dock ingen större tillsyn av att dettas uppfylls. Tillsynsmyndighet är Konsumentverket.

Artikel 11 om tobaksförpackningar

Efter många års diskuterande fick även Sverige varningsbilder på röktnobak (cigaretter, rulltobak och tobak för vattenpipa) från maj 2016, i enlighet med det EU:s reviderade tobaksproduktdirektiv.

Sverige och EU är dock med sina 65-procentiga varningar långt ifrån ledande i världen när det gäller varningsbilders storlek. Dessutom tillåts fortfarande snusförpackningar att ha missvisande beteckningar som till exempel light snus. Sverige har hittills inte heller övervägt varningsbilder även på snus, som i dag enbart märks med en inte särskilt framträdande textvarning på dosans undersida.

Artikel 12 om information och opinionsbildning

Information, utbildning och opinionsbildning är grundpelare i det svenska tobaksförebyggande arbetet sedan 1960-talet. Då gjorde dåvarande Medicinalstyrelsen (nu Socialstyrelsen) de första informationsinsatserna mot rökning.

Frivilligsektorn har också genom åren genomfört många uppmärksammade opinionsbildande kampanjer om tobaksindustrin. Två exempel är A Non Smoking Generation med kampanjen *Mördande Reklam* och Tobaksfakta – oberoende tankesmedja – med skriften *Dödligt inflytande* och spridningen av den.

Långsiktiga utbildningssatsningar har också gjorts av myndigheter (Folkhälsoinstitutet) och frivilligsektorn (Cancerfonden och Hjärt- Lungfonden) för att utbilda personal inom mödra- och barnhälsovården.

Under de senaste åren har dock minskade resurser försämrat eller helt stoppat utbudet av informations- och utbildningsmaterial på flera områden. Detta trots att nya generationer har samma rätt till kunskap som tidigare generationer. Informationsinsatser måste pågå så länge som tobaksindustrin rekryterar nya användare av tobak.



Artikel 13 om förbud mot marknadsföring av tobak

Begränsningar som Sverige har genomfört:

- Tobaksreklam till konsumenter är förbjuden överallt utom inne i butiker där tobak säljs.
- Reklamförbudet gäller även så kallad indirekt reklam (att använda tobaksrelaterade varumärken på andra typer av produkter.)

Åtgärder som behöver göras:

- Vi har fortfarande tobaksreklam och synliga tobaksvaror inne i butikerna, där inte minst barn fortfarande utsätts för tobaksreklam. Exponeringsförbud övervägs för närvarande (december 2017). Ett sådant förbud skulle kraftigt minska marknadsföringen av tobak och skydda framför allt barnen mot tobaksindustrins påverkan.
- Tobaksautomater bör förbjudas.
- Marknadsföringen på internet är svår att kontrollera och det görs inte heller några större ansträngningar att kontrollera den.
- Tobaksanvändning visas ofta på TV och film och utgör en medveten eller omedveten marknadsföring av tobak.
- Standardiserade, reklamfria tobaksförpackningar, som nyligen började införas i Norge, bör införas även i Sverige.
- Marknadsföringen av e-cigarettor bör regleras på samma sätt som marknadsföringen av tobak för att inte bli en indirekt reklam för tobak.

Artikel 14 om tobaksavvänjning

Sverige har en lång tradition av att arbeta med tobaksavvänjning. Socialstyrelsens Nationella riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder från 2011, där tobaksavvänjning ingår som en central del, har dessutom avsevärt ökat kvaliteten och tillgången till tobaksavvänjning.

Den nationella stödtelefonen Sluta-Röka-Linjen (020-84 00 00, slutarokalinjen.se) startade 1998 och har ett nationellt uppdrag. Verksamheten drivs av Stockholms läns landsting med huvudsaklig finansiering från Socialdepartementet. Sluta-Röka-Linjen ger kostnadsfritt kvalificerat stöd till personer som vill förändra sina tobaksvanor.

Yrkesföreningarna mot Tobak arbetar med att kvalitetssäkra tobaksavvänjningsutbildningarna och har utvecklat en diplomutbildning. Avvänjning finns också på internet via app:ar för mobiltelefon; Rökfri och Fimpaaa (den senare för ungdomar) är kostnadsfria verktyg med stor räckvidd.



Att arbeta aktivt mot tobaksmuggling och andra former av illegal handel med tobak är en viktig del av det tobaksförebyggande arbetet och behandlas i tobakskonventionens artikel 15.

Men ännu finns stora förbättringsområden. Till exempel fick bara 2 procent av primärvårdspatienterna någon form av råd eller stöd för att sluta röka 2015 enligt statistik från Socialstyrelsen (Socialstyrelsen 2016. *Återkoppling om implementering av Socialstyrelsens nationella riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder*). Viktiga områden som behöver utvecklas är att nå socioekonomiskt svaga grupper, invandrare, barn och unga vuxna.

Det råder även fortfarande stora brister vid olika vårdutbildningar när det gäller utbildning i rådgivning om tobak.

Väsentligt är även att stimulera efterfrågan på avvänjningsstöd genom olika opinionsbildande och upplysande insatser. Utan att stimulera efterfrågan blir tobaksavvänjningen oftast ineffektiv och kortsiktig. En viktig faktor för att öka efterfrågan är att regeringen driver en aktiv tobakspolitik och skapar en medvetenhet om vikten av att sluta med tobak men även att aldrig börja.

Artikel 15 om olaglig handel

Sverige har i slutet av 2017 ännu ej anslutit sig till det särskilda protokollet om åtgärder mot illegal handel, men en statlig utredning föreslår att Sverige bör ratificera och frågan bereds i regeringskansliet. Detsamma gäller ett annat förslag från utredningen, nämligen att införa tillståndsplikt för försäljning av tobak såväl i butik som i partihandel. Vid tillståndsgivning provas lämpligheten hos en person som vill sälja tobak. Tillståndsprövning är ett sätt att motverka illegal handel. Utredningen har också föreslagit en unik identitet och säkerhetsmärkning på tobaksvaror och förbud mot att sälja omärkta tobaksvaror. Märkningssystemet är en anpassning till ett europeiskt spårningssystem av tobaksvaror som också syftar till att motverka illegal handel. Frågan bereds inom EU som en del av tobaksproduktdirektivets genomförande och beslut ska tas i slutet av 2018.

Artikel 16 om försäljning av och till unga

Sverige lever i stort upp till vad länderna ska göra förutom att tobaksautomater sällan är väl övervakade. Det finns heller inga aktuella förslag om att förbjuda tobaksautomater.

Även om lagarna om åldersgränser är på plats behöver efterlevnaden bli betydligt bättre. Insatser görs men är inte tillräckliga. En licensiering av försäljningsställen som för närvarande är på förslag skulle kunna bidra till betydligt bättre efterlevnad av åldersgränsen visar internationella erfarenheter. Dessa visar också att licensiering (tillståndsplikt) bidrar till att minska antalet försäljningsställen för tobak.

Artikel 20 om forskning, övervakning och utbyte av information

Här finns stort utrymme för förbättringar. Bland annat behövs en kontinuerlig epidemiologisk bevakning på nationell, regional och lokal nivå av tobaksbrukets alla former i befolkningen. Det är nödvändigt för att kunna upptäcka trender och mönster så att man kan styra och utvärdera olika insatser. Vidare behövs långsiktiga investeringar i forskning om snusningens effekter vid långtidsbruk och under graviditet – detta är ett viktigt svenskt ansvar. Det behövs också i Sverige beteendevetenskaplig åtgärdsforskning, ett viktigt inslag i såväl Norges som Irlands sammanhållna breda tobaksförebyggande program. I Sverige saknas i dag med några få undantag forskning om tobaksåtgärder förutom på avvänjningsområdet. Universiteten, yrkesförbunden, Sveriges Kommuner och Landsting och patientorganisationer bör kunna delta i en sådan utveckling.

*

Sammanfattningsvis har Sverige nått långt på några områden och en bit på andra, men arbetet med att genomföra tobakskonventionen måste fortsätta och få en starkare prioritering. Inte minst behöver mer kunskap spridas om tobakskonventionen så att den på ett självklart sätt genomsyrar politiken och det hälsofrämjande arbetet på alla nivåer.



Genom att genomföra tobakskonventionen skyddar vi våra barn från passiv rökning och framtida tobaksberoende. På bilden syns Oskar, 4 år, och Viktor, 6 år.

Bilaga

Förteckning över tobakskonventionens 38 artiklar

Inledande och övergripande artiklar

Artikel 1: Definitioner

Artikel 2: Förhållandet mellan denna konvention och andra internationella avtal

Artikel 3: Mål med konventionen

Artikel 4: Vägledande principer

Artikel 5: Allmänna skyldigheter

Åtgärder för att minska efterfrågan på tobak

Artikel 6: Pris- och skatteåtgärder för att minska efterfrågan på tobak

Artikel 7: Andra åtgärder än prisåtgärder för att minska efterfrågan på tobak

Artikel 8: Skydd mot exponering för tobaksrök

Artikel 9: Reglering av tobaksvarors innehåll

Artikel 10: Reglering av information om tobaksvaror

Artikel 11: Förpackning och märkning av tobaksvaror

Artikel 12: Utbildning, information och allmän upplysning

Artikel 13: Tobaksreklam, marknadsföring och sponsring

Artikel 14: Efterfrågeminskande åtgärder avseende tobaksberoende och tobaksavvänjning

Åtgärder för att minska tillgången till tobak

Artikel 15: Olaglig handel med tobaksvaror

Artikel 16: Försäljning till och av minderåriga

Artikel 17: Stöd till ekonomiskt bärkraftiga alternativa verksamheter

Miljöskydd och ansvarsfrågor

Artikel 18: Skydd av miljön och människors hälsa

Artikel 19: Ansvar

Vetenskapligt och tekniskt samarbete och lämnande av information

Artikel 20: Forskning, övervakning och utbyte av information

Artikel 21: Rapportering

Artikel 22: Samarbete på vetenskapliga, tekniska och rättsliga områden samt tillhandahållande av därmed sammanhängande expertis

Regler för det interna arbetet med konventionen

Artikel 23: Partskonferensen

Artikel 24: Sekretariat

Artikel 25: Förhållandet mellan partskonferensen och mellanstatliga organisationer

Artikel 26: Finansiella resurser

Artikel 27: Tvistlösning

Artikel 28: Ändringar i konventionen

Artikel 29: Antagande av och ändringar i bilagor till denna konvention

Artikel 30: Reservationer

Artikel 31: Frånträde

Artikel 32: Rösträtt

Artikel 33: Protokoll

Artikel 34: Undertecknande

Artikel 35: Ratifikation, godtagande, godkännande, formell bekräftelse eller anslutning

Artikel 36: Ikraftträdande

Artikel 37: Depositarie

Artikel 38: Autentiska texter

Tobaksfakta – oberoende tankesmedja – startade hösten 2010. Tobaksfakta är en ledande kunskapsspridare och opinionsbildare inom det tobaksförebyggande området. Vi vill väcka debatt utifrån fakta och på vetenskaplig grund. För Tobaksfakta är det särskilt viktigt att – i samverkan med andra – öka medvetenheten om och stimulera till genomförandet av åtgärder i tobakskonventionen, åtgärder som leder till ett samhälle fritt från tobak.

Vi vill framför allt förhindra tobaksdebut bland barn. Detta kräver åtgärder för att såväl begränsa tillgängligheten till tobak som att skapa fler stödjande tobaksfria miljöer. Även för vuxna som vill sluta röka är minskad tillgänglighet till tobaksvaror samt rökfria miljöer ett viktigt stöd. Forskningen är entydig: för att förebygga tobaksbruk bland barn så är det viktigt att samtidigt även påverka attityden till tobaksbruk bland vuxna.

Tobaksfakta – oberoende tankesmedja – är en oberoende ideell förening med följande medlemsorganisationer:

A Non Smoking Generation

Astma- och allergiförbundet

Cancerfonden

Hjärt-Lungfonden

Lungcancerföreningen Stödet

Läkare mot Tobak

Lärare mot Tobak

Tobakspreventiva nätverket i Landsting och Regioner

Nätverket mot Cancer

Psykologer, socionomer och folkhälsovetare mot Tobak

Sjuksköterskor mot Tobak

Tandvård mot Tobak

Riksförbundet HjärtLung

Riksförbundet SMART

Riksförbundet VISIR

Unga drogförebyggare

Den är världens första internationella konvention om en folkhälsofråga och den har hjälpt till att förändra synen på tobaksfrågan. Tack vare tobakskonventionen – *the WHO Framework Convention on Tobacco Control* – förstår vi i dag fullt ut att tobaksfrågan handlar om politik. Och inte bara om hälsopolitik utan även om politiska beslut när det gäller bland annat utbildning, samhällsekonomi och sociala frågor.

Tobakskonventionen trädde i kraft 2005 och sedan dess har mycket hänt. I den här skriften ger vi en aktuell bild av tobakskonventionen och arbetet med att genomföra den i Sverige och andra länder i hela världen.



TOBAKSFAKTA

OBEROENDE TANKESMEDJA